

de Castellet, que, tot i les circumstàncies històriques ben altres dels nostres dies, el seu *métier* literari continua suscitant, des del seu valor intrínsec, més que simple curiositat.

Les traduccions sota els ulls de la censura franquista

PERE QUER

Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya

pquer@uvic.cat

VILARDELL (2016): Laura Vilardell (ed.), *Traducció i censura en el franquisme*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Biblioteca Milà i Fontanals» 62.

Continuant la llista de diversos estudis apareguts els darrers anys sobre la censura franquista i els seus efectes, el volum miscel·lani aparegut a la Biblioteca Milà i Fontanals de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat se centra en la perspectiva de les traduccions i s'afegeix a aquells estudis, partint sobretot de l'anàlisi d'expedients concrets. Cal dir que les seves aportacions augmenten notablement el coneixement que tenim de la censura i la seva influència sobre la cultura, donada l'enorme importància de les traduccions en la vida intel·lectual que mirava de resistir sota el règim.

El volum aplega nou investigadors de cinc universitats i encara s'enriqueix amb les aportacions que hi fa una persona de la importància de Josep Massot i Muntaner en la seva doble faceta d'estudiós del període i d'editor de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Ja en el primer capítol, Massot s'alegra de l'existència d'estudis seriosos sobre la censura i anuncia treballs en curs que s'afegiran als del volum i donaran molta més llum sobre aquest poderós instrument del franquisme. Després il·lustra amb exemples viscuts a l'editorial les fórmules d'organització (o, fins i tot, de desorganització) de la censura de manera que s'aprecia clarament quines intencionalitats guiaven la seva acció, gens lleu ni innocent. Considera que fou la tenacitat de persones i institucions qui va evitar el triomf dels objectius finals de la censura —l'anorreament cultural i el bandejament social del pensament, ja fos científic o d'humanitats— i explica com aquesta organització fou igualment combativa amb l'edició en castellà i atacà també prou l'edició eclesiàstica.

Aquesta darrera àrea queda molt ben definida amb l'aportació que hi fa Mireia Sopena, centrant-se en la censura eclesiàstica als anys seixanta. En el seu capítol, Sopena ens fa veure que l'església oficial, de fet, va promoure molt poc l'edició i, precisament amb la relativa obertura dels anys seixanta, el gruix

d'editorials que es van dedicar a publicar sobre tema religiós acostumaven a provenir d'iniciatives externes o de sectors poc «oficials» de l'Església. En el capítol identifica una bona colla de censors i s'esforça a donar-ne informació i a descriure quin paper tenien en la relació amb les editorials. Sopena continua en aquest treball bevent de fonts directíssimes (i de fonts personals també), cosa que acaba oferint una visió molt acurada del funcionament de la censura eclesiàstica. A continuació passa a l'anàlisi de traduccions, amb alguns casos d'intervencions fortes, i exemplifica així com la censura eclesiàstica intervingué molt —per bé que prohibí poc— i, a més, defugí sempre d'entrar en els arguments d'ordre polític.

El teatre centra la següent aportació. Enric Gallén fa una magnífica síntesi de context del fenomen de la censura en les seves diferents fórmules a Europa des del període d'entreguerres i això li serveix per dibuixar molt millor la censura en els espectacles durant el franquisme, sobretot abans de la relativa obertura que es produí a partir dels anys seixanta. A l'Espanya franquista la censura fou imposada, estatal, catòlica i estricta, segons els seus qualificatius. L'única permissivitat vingué a través de l'organització de sessions privades que rebien autorització amb una mica més de facilitat. A continuació repassa també els criteris que es van aplicar a les traduccions d'obres estrangeres al català, que buscaven clarament disminuir-ne la presència, i de quina manera aquestes obres van anar traient el nas en teatres de butxaca, sobretot tocant temes d'entreteniment.

La narrativa l'analitza Jordi Jané-Lligé i se centra en els anys seixanta, període d'una certa actitud aperturista, que resulta molt interessant pel fet que l'autor del capítol posa en relació l'acció de la censura i el debat literari que en aquell moment es donava a Catalunya en termes estètics i ideològics sobre la novel·la. Contextualitza històricament la narrativa d'aquells anys i després fonamenta amb profusió d'exemples com la censura franquista esdevingué una mica més permissiva en aquell moment amb les traduccions d'autors estrangers, explicant per quines causes i amb quins arguments les autoritzava o no les permetia. És a dir, que la narrativa constituí un espai que es va mantenir una mica al marge del focus censor i que només patí prohibicions quan presentava explícits atacs a la moral política, religiosa o sexual del règim. Dels motius que s'al·legaven, en canvi, per a l'autorització d'un text, l'autor mostra com tant servia, per un costat, el fet que fossin obres de gran difusió internacional com, per un altre, el fet que l'alçada intel·lectual dels textos evitava que poguessin danyar ments populars poc preparades. Ambdós arguments, en un i altre sentit, duïen al mateix resultat: autoritzar la publicació.

Una visió diagnòstica sobre el sector d'activitat editorial dels anys seixanta és la que proposa Jordi Cornellà-Detrell. L'edició en català gairebé «renaixia» en aquest període i analitza la vitalitat del fenomen, conduït gairebé sempre per les traduccions. Aquest fet va ajudar el català a ser porta d'entrada a la Península de no pocs autors i va servir perquè a Catalunya hi entrés en aquells anys el bo i millor de la intel·lectualitat del moment. L'aproximació a aquest període d'esclat la fa a través de l'òptica de la premsa internacional, en una documentadíssima

aportació que resulta molt diàfana per entendre aquesta situació de relativa —no hem de caure tampoc en cap miratge, ens avisa!— obertura intel·lectual. Cornellà-Detrell analitza a continuació l'altra cara de la moneda; és a dir, la crisi del món editorial a final dels seixanta com a conseqüència de la mateixa eufòria anterior, que va arrossegar el mercat cap a la saturació. Cal dir que la contraposició dels dos moments ofereix una fotografia riquíssima de la dècada més favorable per a les traduccions de tot el franquisme.

Eusebi Coromina enceta les aportacions que tracten casos més concrets. Ressegueix l'etapa més esplendorosa de la revista *Orifloma* (1966-1972, després de l'entrada de l'anomenat grup de Vic) i la seva relació amb la censura franquista, que es concretà en 12 expedients i multes i quatre segrestos o suspensions. Analitza com s'esforçaven a publicar continguts polèmics amb el règim i explica que, com a mitjà per salvar les intervencions censors, havien trobat la fórmula de tractar temes internacionals que tinguessin també lectures en clau espanyola sense parlar en concret de cap lloc. Aquestes tàctiques van reeixir en molts casos però en d'altres no i Coromina en presenta uns quants d'aquests darrers.

Teresa Julio aporta el cas d'una traducció determinada, la de *La mort de Danton* de Büchner per Carme Serrallonga, i ofereix així un exemple de poca intervenció i de nul·la eficiència per part de la censura en època ja molt tardana (1975-1976). Julio busca amb sagacitat per què no s'hi van aferriar i se sorprèn de com sembla evident que no van entendre el rerefons ideològic de l'obra. Per acabar-ho d'adobar, un cop passat tot el procés de revisió l'editor (Salvador Serres, d'Edicions Robrenyo) va publicar l'obra sense fer cas de les indicacions rebudes ni de les supressions, fent-hi només lleugers retocs estilístics.

Pilar Godayol pren el cas de dos textos clau del feminisme (*La mística de la feminitat*, de Betty Friedan i *El segon sexe* de Simone de Beauvoir) i analitza la seva diferent fortuna en el pas per la censura. La primera hi passà sense problemes; la segona els hi patí tots el 1965 i per això no es va poder publicar fins que s'hi va tornar a presentar el 1967. L'anàlisi detallada dels arguments que portaren a la denegació o aprovació de les obres donen una imatge vivíssima de com fou paternalista la visió de la societat que tenia el règim i de com li costava qualsevol aproximació feminista. Al costat d'això, la facilitat amb què passà l'autora americana i la dificultat amb què ho féu la francesa són més que eloqüents de com un cert *americanisme* estava de moda a Espanya. Es dona el feliç cas que d'aquesta aportació en tenim ja una recent seqüela on la mateixa Godayol amplia aquests casos i encara n'hi afegeix un tercer: Mary McCarthy i *The group*.¹

Montse Caralt ens aproxima a uns anys concrets de la revista *Inquietud*, a final dels cinquanta, quan van arribar a publicar força textos en català (una mica més de la meitat!) mentre la publicació no tenia el permís administratiu concedit. Això acabà provocant una suspensió de la revista de la qual només pogueren

1. Pilar Godayol, *Tres escriptores censurades: Simone de Beauvoir, Betty Friedan & Mary McCarthy*, Lleida: Punctum, 2016.

sortir gairebé un any després a través de mil tràmits i demores administratives i encara obligats a publicar tota la revista en llengua espanyola. El capítol de Caralt és molt interessant també perquè retrata com actuava la censura en un context de ciutat petita, el de Vic, on les relacions personals relativitzaven força aquesta acció. Així pogué tenir la revista una primera època de més tranquil·litat fins que els tràmits burocràtics la posaren al focus de l'aparell censor i va sofrir-ne les conseqüències expressades.

Laura Vilardell, ja en el darrer capítol, es fixa en una traducció que restà inèdita després que la censura en demanés algunes supressions. Es tracta de la traducció d'*After many a summer*, d'Aldous Huxley, que Boix i Selva va encarregar a Rafael Tasis per a la col·lecció Isard de l'Editorial Vergara als anys seixanta. Basant-se en els anuncis de publicació i en l'expedient de censura —favorable amb supressions— de maig de 1966, analitza els possibles motius de la no publicació per part de l'editor i aporta aquest cas com a exemple del fet que alguns editors encarregaven les traduccions abans de saber si podrien obtenir l'autorització per publicar-les, cosa que sempre els comportava tibantors amb els traductors.

L'aplicació al món particular de la traducció de tot allò que ja coneixem sobre la censura franquista dóna com a resultat un coneixement molt més profund dels seus mecanismes i una més ferma convicció que es tractava d'un instrument sòlid i seriós de repressió cultural que actuava amb objectius ben definits i ben marcats encara que de vegades s'hagi volgut fer passar com una institució tova, desorganitzada i una mica diletant. Hi queda clar que d'amable i comprensiva, res de res! A més, el llibre repassa les grans directrius de la producció editorial i els principals camps de l'edició literària i entra en detall en alguns casos concrets de revistes i col·leccions, il·lustratius de la relació del món intel·lectual i literari amb la censura. També la poesia s'hi pot resseguir, encara que més tènue, a través dels exemples d'intervencions censors que hi ha recollits en diferents capítols.

En definitiva, el volum recull una visió polièdrica, naturalment fragmentària però formada per peces ben combinades, que ens mostra un panorama clar de l'acció de la censura durant el franquisme centrant-se en les traduccions.